

Het Grote Brexit College

Arend Jan Boekestijn

BREXIT

WORLD TRADE CENTER®
THE HAGUE

HAAGSCH
COLLEGE
MAGAZINE

Beste bezoeker van het Haagsch College

To Brexit or not to Brexit? Over drie dagen weten we wat Groot-Brittannië heeft gekozen. Na een maandenlange en intensieve campagne wordt duidelijk of de toekomst van het dwarse eiland binnen de Europese Unie ligt of niet.

Vanavond gaat Arend Jan Boekestijn in het Grote Brexit College uitgebreid in op het referendum. Niet alleen staat hij stil bij de gevolgen van een *Remain of Leave*, ook verklaart hij hoe het zo ver heeft kunnen komen. Vanaf de totstandkoming van de Europese gemeenschap kort na de oorlog tot aan de huidige vluchtelingencrisis, Boekestijn legt uit dat de voormalige wereldmacht zich altijd ongemakkelijk heeft gevoeld bij 'het continent'.

"I want my money back" zijn misschien wel de bekendste woorden van Margaret Thatcher. Het is ook de uitspraak die de kern raakt van de gespannen verhoudingen tussen Groot-Brittannië en de EU. Minder bekend is dat kritiek op Thatcher's eurokritische politiek het begin van het einde betekende voor de *Iron Lady*.

Met verschillende episodes uit het Brits-Europese verstandshuwelijk toont historicus Boekestijn aan dat het referendum een lange aanloopgeschiedenis kent. Of die geschiedenis tot haar einde moet donderdag blijken.

Inhoudelijke goodiebag

Als dank voor uw komst bieden we u deze inhoudelijke goodiebag aan. Hierin vindt u een aantal informatieve en verdiepende artikelen, tot stand gekomen in samenwerking met het Montesquieu Instituut en Repro van der Kamp.

Ook blikken we even terug op het Grote NAVO College van Christ Klep, en het Robotcollege van Mathijs Bouman. Meer foto's en video's van eerdere colleges vindt u op onze website haagschcollege.nl.

Agenda Haagsch College

Het Haagsch College organiseert ook de komende maanden weer actuele colleges. Deze colleges kunt u nu alvast in uw agenda zetten:

Het Grote Prinsjesdag College met Martin Visser - 19 september in Perscentrum Nieuwspoor

Op de avond voor Prinsjesdag zal econoom en journalist Martin Visser u alles vertellen over de begrotingssystematiek en over het verhaal achter al die cijfers. Verder zal hij vertellen wat hij dit jaar in het koffertje van minister Dijsselbloem verwacht. Waar komt mogelijk geld bij of wordt toch op bezuinigd? En wat betekent dit voor onze portemonnee? En hoe verhoudt deze Prinsjesdag tot de huidige staat van onze economie?

Masterclass Leiderschap met Karin Zwanikken - 29 augustus en 5 september in Perscentrum Nieuwspoor

Hoe inspireer je mensen om je heen? Hoe krijg je collega's in beweging? Hoe daag je je team uit en coach je ze om hun potentieel te benutten? En hoe draag je als leider bij aan de groei van de ander? Allemaal vraagstukken waarmee Karin Zwanikken samen met u aan de slag zal gaan in de Masterclass Leiderschap.

Wilt u vaker interessante en onderhoudende colleges bijwonen over actuele thema's? Houd onze website haagschcollege.nl in de gaten voor onze komende events. We kijken er naar uit u de volgende keer weer te begroeten.

De initiatiefnemers van het Haagsch College,
Freek Ewals en Vincent Rietbergen

Referendum over EU-lidmaatschap Verenigd Koninkrijk (Brexit)

**Door: Europa Nu,
partner van het Montesquieu Instituut**

Het Verenigd Koninkrijk en de Europese Unie hebben al tientallen jaren een moeizame relatie. Het land is sinds 1973 lid van de EU, maar is uitgesproken kritisch tegenover verregaande Europese integratie. De huidige regering Cameron heeft de Britse bevolking beloofd dat zij zich in een referendum mag uitspreken voor of tegen lidmaatschap van de Europese Unie. Het referendum wordt gehouden op 23 juni 2016. Het mogelijke vertrek van het Verenigd Koninkrijk wordt wel aangeduid met de term 'Brexit' (British exit).

De regering Cameron onderhandelde met de Europese Unie over een aantal hervormingen. David Cameron deed in november 2015 voorstellen over een uitzonderingspositie voor het Verenigd Koninkrijk. De voorzitter van de Europese Raad Donald Tusk kwam op 2 februari 2016 met een tegenvoorstel. Tijdens de Europese Raad op 18 en 19 februari werd een akkoord bereikt over 'een nieuwe regeling voor het Verenigd Koninkrijk binnen de Europese Unie'.

Het Brexit-referendum speelde bij de onderhandelingen een belangrijke rol. De kans op een 'nee' is aanzienlijk, de anti-Europese UK Independence Party (UKIP) en een aanzienlijk deel van de conservatieve partij zijn tegen EU-lidmaatschap, en de EU is niet populair onder een groot deel van de Britse bevolking. De onderhandelingen moesten daar verandering in brengen. Premier David Cameron liet in 2015 weten dat de 'zorgen over het lidmaatschap van de Europese Unie' zouden worden weggenomen als aan de Britse wensen wordt voldaan. Nu dat, volgens Cameron, is gelukt, voert hij campagne vóór lidmaatschap van de Europese Unie.

De officiële tien weken durende campagnes vóór en tegen het lid blijven van de EU zijn op 15 april 2016 van start gegaan.

1. Onderhandelen over het hervormen van de EU

Oproep tot hervormen EU

Op 23 januari 2013 hield David Cameron bij financieel dienstverleningsbedrijf Bloomberg een langverwachte speech waarin hij reageerde op de druk van de eurosceptici in zijn partij. Cameron stelde in zijn speech dat het Britse vertrouwen in de Europese Unie flinterdun is. De Britten moesten hun stem kunnen laten horen tijdens een referendum om verdere escalatie te voorkomen. Hij kondigde aan dat Europa de verdragen moet heronderhandelen. Dat zou goed zijn voor de Europese Unie, en vooral goed voor het concurrentievermogen van de Europese landen.

Kernpunten uit de zogenaamde Bloomberg-speech van Cameron zijn:

- het Verenigd Koninkrijk moet een aantal bevoegdheden op het gebied van sociaal beleid en justitie weer terug in eigen hand krijgen
- groepen landen mogen verdere afspraken maken over onderwerpen al naar gelang zij daar voordelen van inzien
- alle regelgeving betreffende de eurozone mag de toegang tot de interne markt van niet-eurolanden niet in de weg zitten
- minder regelgeving
- nationale parlementen moeten hun controlerende taak beter kunnen uitoefenen

Dat betekent niet dat Cameron tegen Europese samenwerking is. Hij ziet, naast de interne markt, duidelijke voordelen in bijvoorbeeld samenwerking bij het bestrijden van klimaatverandering, handelsbeleid en de aanpak van terrorisme en georganiseerde misdaad. Per beleidsterrein moet worden bekeken welke aspecten op Europees niveau geregeld moeten worden en wat nationaal kan blijven of weer moet worden (met andere woorden, het zeer streng toepassen van het subsidiariteitsbeginsel).

Referendum lidmaatschap EU

Met de Britse verkiezingen in 2015 kwam de vraag of er een referendum moet komen, volop in de aandacht. Dit vormde een belangrijke component in de verkiezingen. Premier Cameron kondigde aan dat er een referendum over het EU-lidmaatschap zou komen als hij herkozen werd. Op 7 mei 2015 wonnen de Conservatieven van David Cameron de verkiezingen. De partij behaalde een absolute meerderheid in het Britse Lagerhuis. Op 9 juni 2015 stemde het Britse Lagerhuis in met het voorstel van premier Cameron om een referendum te houden over het EU-lidmaatschap van het Verenigd Koninkrijk. Het referendum zal plaatsvinden op 23 juni 2016. Meerder-

jarige kiezers die mogen stemmen voor de Lagerhuisverkiezingen, mogen ook hun stem uitbrengen bij het referendum. Ieren, Maltezers en Cyprioten in het Verenigd Koninkrijk mogen ook deelnemen, net zoals bij landelijke verkiezingen. Andere EU-burgers kunnen hun stem niet uitbrengen. Cameron liet ook weten dat hij van plan is de uitslag van het referendum te zullen volgen. Dat legde extra druk op de onderhandelingen en de campagnes van voor- en tegenstanders.

Cameron's voorstellen voor hervormingen

Op 10 november 2015 formuleerde Cameron in een brief vier terreinen waar het Verenigd Koninkrijk hervormingen van de EU wil:

1. Maatregelen van de eurolanden mogen geen nadeel opleveren voor landen met een eigen munt. Zulke maatregelen mogen de andere landen geen geld kosten; de niet-eurolanden moeten zelf kunnen kiezen of ze aan dergelijke plannen meedoen.
2. Minder Europese regels voor het Britse bedrijfsleven
3. Het Verenigd Koninkrijk hoeft niet mee te doen met verdere eenwording (de 'ever closer union'). Nationale parlementen moeten Europese wetgeving kunnen tegenhouden. De EU moet alleen regelen wat niet op nationaal niveau kan
4. Immigranten krijgen bepaalde sociale rechten (zoals uitkeringen, sociale huisvesting) pas nadat ze vier jaar in het Verenigd Koninkrijk hebben gewerkt. Het doel van deze maatregelen is immigratie te ontmoedigen en minder kostbaar te maken

Op de Europese Raad van 17 en 18 december 2015 zijn deze voorstellen besproken. De voorzitter van de Europese Raad Donald Tusk heeft voor de Europese Raad van 18 en 19 februari een voorstel uitgewerkt dat aan de Britse eisen én aan de bezwaren van sommige andere landen tegemoet zou komen.

Tegenvoorstel Tusk

Tusk presenteerde zijn tegenvoorstel op 2 februari 2016 in een brief waar hij de vier punten behandelde:

- Het huidige uitgangspunt is dat verdere integratie van de eurozone niet ten koste mag gaan van de niet-eurolanden. De niet-eurolanden moeten meer mogelijkheden krijgen hun zorgen over voorgenomen besluiten te uiten, maar zullen geen veto kunnen uitspreken over besluiten die alleen voor de eurozone gelden

- De Europese Raad en de Commissie zullen nogmaals hun steun uitspreken over concurrerend maken en houden van het bedrijfsleven en waar nodig bestaande initiatieven verder uitwerken
- Het Verenigd Koninkrijk is niet gehouden aan verdere politieke samenwerking. Als 55 procent van de parlementen in de 28 lidstaten bezwaren aantekent tegen Europese voorstellen omdat ze beter op nationaal niveau kunnen worden geregeld, moet een voorstel worden ingetrokken. Dit wordt de 'rode kaart' genoemd
- Binnen de huidige regels moet een mechanisme komen om maatregelen te treffen als lidstaten buitengewone sociale lasten dragen als gevolg van grote aantallen migranten. Zij moeten dan wel aantonen dat het systeem van sociale zekerheid op springen staat
- In beginsel blijft vrije verkeer van personen en gelijke behandeling van EU burgers in een land overeind

Tijdens de Europese Raad van 18 en 19 februari 2016 zijn de voorstellen verder besproken.

Positie andere landen

In de kwestie rond sociale rechten voor migranten staan het Verenigd Koninkrijk en met name Midden- en Oost-Europese landen lijnrecht tegenover elkaar. Maar ook Duitsland en Frankrijk willen niet toornen aan de beginselen van de interne markt. Een aanvaardbaar compromis voor alle landen op dit terrein zal waarschijnlijk het lastigste onderdeel van de onderhandelingen vormen.

De discussie over de bevoegdheden van de EU is in ande-

re landen, deels door het debat in het Verenigd Koninkrijk, verder aangewakkerd. In Nederland hield het kabinet-Rutte II een uitvoerige 'subsidiariteitsexercitie' waarin de noodzaak van tientallen voorstellen om ze Europees te regelen opnieuw tegen het licht werden gehouden. Ook in Duitsland wordt steeds serieuzer nagedacht over het hervormen van de EU en het terughalen van bevoegdheden van de EU naar nationaal niveau. Andere landen in met name Noord-Europa zouden dergelijke voorstellen ook wel willen bespreken.

Ook voorstellen voor een 'rode kaart' van nationale parlementen kunnen in een aantal landen op steun rekenen. In Nederland is die optie tijdens het debat over een Europese Grondwet en daarna het Verdrag van Lissabon al eens geopend.

Europees Parlement

In het Europees Parlement wordt verschillend gereageerd op de voorstellen van Cameron en de tegenvoorstellen van Tusk. Fractie leider Weber van de christendemocratische EVP steunt een akkoord met de Britten, omdat dit de weg vrij zou maken voor een betere samenwerking en een beter Europa voor iedereen.

Onderhandelingsresultaat Europese Raad

Op 18 en 19 februari besprak de Europese Raad het oorspronkelijke voorstel van David Cameron en het tegenvoorstel van raads president Donald Tusk. Er zijn een aantal afspraken gemaakt:

- Het wordt voor nationale parlementen eenvoudiger om wetgeving te vertragen. Als 55% van de nationale parlementen oordeelt dat nieuwe wetten niet stroken met het subsidiariteitsbeginsel, wordt het wetsontwerp op de agenda van de Raad geplaatst voor nadere bespreking.
- Groot-Brittannië wordt uitgesloten van de zinsnede 'an ever closer union', waarmee bevestigd wordt dat het Verenigd Koninkrijk niet mee hoeft te doen aan verdere politieke integratie.
- Als het systeem van sociale zekerheid te zwaar onder druk staat, omdat EU-burgers uit andere lidstaten er een beroep op doen, kan een 'noodremstelsel' worden geactiveerd. Landen kunnen werknemers in dat geval de eerste vier jaar dat ze in het land werken bepaalde sociale voorzieningen ontfangen. Deze noodrem mag zeven jaar van kracht zijn, zonder verlengingsmogelijkheid.
- De kindersbijslag voor kinderen die niet in het land wonen waar de ouder werkt, zal worden aangepast. De levensstandaard van het land waar het kind woont, is hierin leidend. Alle EU-landen mogen deze maatregel toepassen voor nieuwe gevallen en vanaf 2020 ook voor bestaande gevallen.

- Landen met de euro als munteenheid zullen rekening houden met het effect van beslissingen op landen die de euro niet hebben. Groot-Brittannië mag, op haar beurt, geen maatregelen treffen die de eurozone kunnen schaden.

Deze wijzigingen treden pas in werking als de Britten ervoor kiezen om lid te blijven van de EU. Zo niet, dan komen de gemaakte afspraken te vervallen.

2. Planning van het Referendum

Het voorstel voor het houden van een referendum werd op 9 juni 2015 officieel goedgekeurd door het Britse Lagerhuis, met 544 stemmen voor en 53 tegen. Op 17 december 2015 werd de wet definitief.

Datum voor het referendum

De datum voor het referendum was lange tijd ongewis. De referendumwet verplichtte de regering om de volksraadpleging te organiseren voor het einde van 2017.

Nadat de Europese leiders op 19 februari een deal bereikten over de status van Groot-Brittannië in de EU, kondigde David Cameron aan om het referendum te organiseren op 23 juni 2016.

Al voordat de datum voor het referendum bekend was, zijn er al verschillende campagnes gestart. Begin oktober 2015 werden er twee pro-Brexit campagnes gelanceerd: 'Vote Leave' en 'Leave.EU'. In januari kwam daar Grassroots Out bij, een beweging gesteund door de populaire eurosceptische politicus Nigel Farage. Op 12 oktober presenteerde zich een groepering die pro-Europa is, namelijk Britain Stronger in Europe.

3. Een lange geschiedenis van heronderhandelen

Het Verenigd Koninkrijk doet niet mee aan de euro, heeft het verdrag over strenger toezicht op de overheidsfinanciën niet ondertekend en heeft een uitzonderingspositie bedongen op diverse beleidsterreinen, met name op het terrein van immigratie en sociale regelgeving. Ook stemmen de Britten in de Raad van Ministers meer dan enig ander land tegen voorstellen voor Europese wetgeving.

4. Dwarsligger in besluitvorming?

Onderzoek naar het stemgedrag van de EU-lidstaten sinds 2009 heeft uitgewezen dat de Britten de grootste dwarsliggers zijn bij de vergaderingen van de Raad van Ministers. Zij gingen in bijna 1 op de 10 gevallen niet akkoord. Het maakt de Britten niet altijd even geliefd onder de andere lidstaten.

5. Positie Schotland

Door een mogelijk vertrek van het Verenigd Koninkrijk uit de Europese Unie laait in Schotland de discussie over onafhankelijkheid weer op. Veel Schotten willen namelijk lid blijven van de EU.

6. Meer informatie

Brexit: de volgende Europese crisis?

Op woensdag 1 juni 2016 gingen Jan Rood (Instituut Clingendael), Peter de Waard (Volkskrant), Chris Aalberts (journalist) en Raoul Leering (Hoofd Internationaal Handelonderzoek ING) met elkaar in debat over het Brits EU-referendum en de mogelijke gevolgen daarvan.

Meer info via montesquieu-instituut.nl

Verzekerd van betrouwbaar
inzicht in Europese wet-
en regelgeving

EU Monitor

Volledig inzicht in alle relevante informatie

Hoe blijft uw organisatie up-to-date?

Informatie over de Europese wet- en regelgeving staat verspreid over veel bronnen.

Overzicht krijgen is tijdrovend en mogelijk mist u belangrijke informatie. Up-to-date blijven is haast onmogelijk.

Alle bronnen gemonitord

De EU Monitor volgt real time alle relevante bronnen met informatie over Europese wet- en regelgeving:

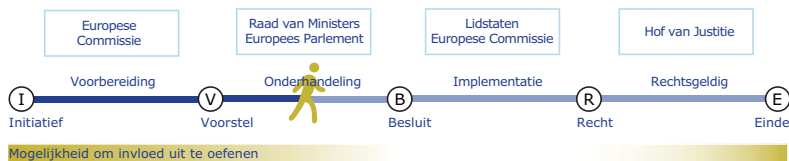
- EUR-Lex
- OEIL
- registers van de Raad van Ministers en Europese Commissie
- websites van diverse EU-instellingen
- alle EU agentschappen
- diverse bronnen met formele Nederlandse standpunten, nieuws en weblogs van politici

Berichtgeving overzichtelijk gepresenteerd in één scherm

Alle voor u relevante berichten worden binnen één scherm op maat gepresenteerd. De informatie is toegankelijk via pc, tablet en smartphone.

Informatie, context, status en vervolgstappen in één dossier

Alle informatie wordt in een bredere context aangeboden in één dossier. Hierdoor zijn status, agenda, vervolgstappen en onderlinge relaties tussen de verschillende stakeholders direct inzichtelijk.

Uw organisatie automatisch geïnformeerd

Op basis van uw wensen wordt uw gehele organisatie op de hoogte gebracht via:

- alerts voor specifieke gebeurtenissen
- automatische nieuwsbrieven op maat
- door ANP samengestelde nieuwsbrieven
- intranet feeds

ANP*Informatie Architectuur***Wij werken snel, onafhankelijk en betrouwbaar. Meer weten?**

Wij denken graag met u mee en helpen u persoonlijk verder. Neem contact op via
070 - 414 11 30 of **zakelijk@anp.nl**

“Dankzij de EU Monitor informeren wij onze klanten efficiënt, direct en op maat. Zo worden kansen gesignaleerd en kan tijdig worden bijgestuurd!”

Evert-Jan Mulder
Principal Consultant, PBLQ

Enkel relevante informatie ontvangen

Experts van ANP en PDC kunnen ondersteunen bij de inrichting op maat. Op deze wijze signaleert uw EU Monitor enkel voor u relevante informatie. Daarnaast vindt u zelf eenvoudig informatie binnen een lijst met vaste profielen zoals 'energy', 'mobility', 'care'.

Uw nieuwsbrieven ook verzorgd door het ANP

Uw EU Monitor wordt desgewenst ingericht zodat u uw organisatie op maat informeert, automatisch of handmatig, middels alerts, nieuwsbrieven of intranet feeds. U kunt het ANP ook inschakelen om nieuwsbrieven samen te stellen en te versturen. Zo is uw organisatie dagelijks 's ochtends vanaf 06.00 uur geïnformeerd.

Een product van PDC en het ANP

In de EU Monitor worden de krachten van PDC (informatie-architectuur) en het ANP (nieuws en media) gebundeld. PDC houdt zich onder andere bezig met informatievoorziening rondom parlementaire besluitvorming. Zo werken PDC en de Eerste Kamer al samen sinds 1974 op het gebied van elektronische informatie- uitwisseling waar ook de website EersteKamer.nl onder valt.

Uitbreidingsmogelijkheden

De EU Monitor biedt al inzicht in het Nederlandse standpunt betreffende Europese besluitvorming. De EU Monitor kan worden uitgebreid met de Parlementaire Monitor of Politieke Monitor. Hiermee bent u ook verzekerd van betrouwbaar inzicht in nationale parlementaire besluitvorming, opinie en nieuws.

Inrichting EU Monitor

Basis componenten

- Preview dossiers
- Nieuwe dossiers
- Wetgevende agenda
- Status en besluitvorming
- Openbare raadplegingen

Extra componenten

- Agenda EU algemeen
- EU Nieuws
- Nieuwe documenten EU

Uitbreidingsmogelijkheden

- Parlementaire Monitor
- Politieke Monitor
- Subsidie Monitor

www.anp.nl/eu

www.pdc.nl/eu

www.eumonitor.eu

Brexit: campagne over akkefietjes

Door: Henk van Klaveren
Verscheen in de Hofvijver van 29 maart 2016,
via het Montesquieu Instituut

Henk van Klaveren was van 2010 tot 2013 woordvoerder van de LibDems tijdens de coalitieregering van de Liberaal Democraten en de Conservatieven in Groot-Brittannië. Sindsdien werkt hij als politiek consultant in Londen.

Er moest en zou een akkoord komen op die eerste vergadering van de Europese Raad in 2016. De Britse premier David Cameron kon niet thuiskomen zonder zijn heronderhandeling succesvol te hebben afgerond. Nu de campagne dan echt losgebarsten is, horen we echter nog maar weinig over dat akkoord.

Cameron stuurde tijdens zijn aankondiging van de referendumdatum daags na het akkoord gelijk al het debat naar een bredere discussie. Natuurlijk, het akkoord betekende voor het VK volgens hem een betere relatie met de EU, onder andere omdat het pullfactoren voor EU-immigratie, zoals uitkeringen voor in het VK werkende EU burgers, zou verminderen. Maar hij had het er vooral over dat het VK sterker

staat in die 'hervormde' EU dan wanneer het alleen verder zou moeten. Dat was dan ook waar hij het in zijn eerste campagnebezoeken over had.

Blijven of vertrekken: winnen of verliezen?

Toch gaat het debat in de media en het Lagerhuis niet echt over dat grotere plaatje. In plaats daarvan domineren het campagneproces en akkefietjes. Bijvoorbeeld of Conservatieve ministers die voor Brexit zijn wel of niet bepaalde regeringsstukken mogen lezen, of over eventuele kabinetswijzigingen als Cameron 'wint', of over de vraag of Cameron aftreedt als hij 'verliest'.

Deels komt dat omdat de campagne tegen lidmaatschap niet bijzonder goed georganiseerd is. Twee campagne-groepen strijden erom tot de officiële campagne tegen EU-lidmaatschap te worden benoemd door de Britse Kiescommissie. Aan de ene kant is dat de voornamelijk uit Conservatieven bestaande Vote Leave en aan de andere kant Grassroots Out (GO!), waar de UK Independence Party een dikke vinger in de pap heeft. Krachten bundelen lukt hun niet: persoonlijkheden liggen elkaar niet en hun visie over de campagnestrategie verschilt te veel.

De liberale vrijhandelaren hebben zich min of meer verenigd in Vote Leave. Zij vinden dat de EU het VK belemmert in haar handel met de rest van de wereld en willen graag loskomen om de wereldzeeën weer te gaan bevaren. De protectionisten verzamelen zich rond GO! en willen de campagne focussen op de grote aantallen immigranten. Die zouden via de EU makkelijk naar het VK kunnen komen en slecht zijn voor banen en salarissen van Britten. Zij willen uit de EU om de grenzen dicht te kunnen gooien. In beide kampen steggelen ze over de precieze toekomstige VK-relatie met de EU, bijvoorbeeld de Europese Economische Ruimte in of een apart vrijhandelsverdrag, net als Canada.

Het enige waarover die verschillende stromingen het al die jaren eens waren, was dat er een referendum moest komen. Daar konden ze allemaal achter gaan staan en zo leken ze een sterk front. De discussie over wat er moest gebeuren als het referendum er daadwerkelijk zou komen, tja, die was voor later. Het jarenlang negeren van die fundamentele meningsverschillen over hoe het VK verder moest buiten de EU gaat hun nu opbreken.

Stronger In

De campagne voor het lidmaatschap, Britain Stronger in Europe, is daarentegen beter georganiseerd, heeft haar verhaal op orde en bouwt langzaam een campagnemachine op. Alle politieke partijen, individuen en bedrijven die voor zijn, hebben zich achter deze officiële campagne geschaard. Natuurlijk zijn er hier en daar meningsverschillen en niet iedereen voert even enthousiast campagne. Er is echter een besef dat men over dit soort zaken heen moet stappen in naam van het grotere doel. Zo vindt Labour-leider Jeremy Corbyn eigenlijk dat de EU te veel gedomineerd wordt door het grootkapitaal, maar hij weet dat hij er intern niet mee weg komt als hij dat voor het voetlicht brengt. Dus schaaft hij zich schoorvoetend achter Stronger In.

Het grote publiek krijgt er echter tot nu toe nog niet veel van mee. Het bredere debat over de voor en tegens van lidmaatschap moet zich nog ontfouwen – waarschijnlijk pas nadat

er een officiële tegen-campagne is aangewezen, begin april, en beide kampen het voetvolk hebben opgebouwd om langs de deuren te gaan.

Ondertussen zal de Stronger In-campagne de verschillen in het Leave-kamp genadeloos uitbuiten om te laten zien dat de 'Leavers' niet weten waar ze het over hebben. De conflicterende visies en vage beloftes over een toekomst buiten de EU zullen worden afgetekend als een enorm risico. Dat dat werkt heeft men geleerd in het Schotse onafhankelijkheidsreferendum. De eerdergenoemde akkefietjes bewijzen dat al want, zoals politiek commentator van de Observer Andrew Rawnsley recent zei, als je klaagt over de campagne van je tegenstanders, ben je aan het verliezen.

Christ Klep, Het Grote NAVO College
23 mei, Perscentrum Nieuwspoor
Foto's: Freek van den Bergh

*Mathijs Bouman, Opmars van de robot:
massawerkloosheid of luilekkerland?
6 juni, Koninklijke Schouwburg
Foto's: Freek van den Bergh*

Brexit: het begin van het einde van de EU?

Door: Jan Rood

**Verscheen in de Hofvijver van 30 mei 2016,
via het Montesquieu Instituut**

Jan Rood is senior-onderzoeker bij Instituut Clingendael en bijzonder hoogleraar aan de Universiteit Leiden.

‘Should the United Kingdom remain a member of the European Union or leave the European Union?’ Over die vraag mag de Britse bevolking zich op 23 juni in een referendum uitspreken. Mocht een meerderheid voor uittreding –de welbekende Brexit- kiezen, dan zou dat een eind maken aan meer dan veertig jaar Brits EU-lidmaatschap. Over de gevolgen van zo’n stap bestaat veel onenigheid. Volgens voorstanders lonkt een toekomst waarin het Verenigd Koninkrijk bevrijd van het Brusselse juk zijn soevereiniteit en economische vitaliteit zal herwinnen. Het blijven-kamp voorspelt bij uittreding economische rampspoed, het uiteenvallen van het VK en zelfs instabiliteit op het Europese continent.

Wie het gelijk aan zijn kant heeft, is moeilijk te zeggen. Maar dat een Brits vertrek de al langer heersende sfeer van crises en onzekerheid binnen de EU zal versterken, is wel zeker. Tot een aantal jaren terug kon een dreigende Brexit immers gezien worden als een typisch Brits probleem. Als een logisch gevolg van een vanaf het eerste begin moeizame relatie tussen het VK en het Europese continent. Waar andere landen uit overtuiging lid werden van de EU, is daar in het Britse geval nooit sprake van geweest. Afstand, terughoudendheid,

**to Brexit
or not to
Brexit?**

bij tijden vijandigheid zijn altijd kenmerkend geweest voor de Britse opstelling. Een opstelling die zich heeft vertaald in een lidmaatschap dat met opt-outs voor de Euro, Schengen en wat al niet meer als halfhartig kan worden beschouwd. In zekere zin is het referendum van 23 juni zo gezien merkwaardig. Het VK heeft immers alles wat het wil. Toegang tot de Europese markt en vrijstelling van die onderdelen van de EU waar het op tegen is.

Geen rimpeling, maar een schokgolf

Maar helaas kan een mogelijke Brexit niet langer als een incident worden beschouwd, als een rimpeling in de onstuitbare gang naar steeds verdere Europese eenwording. Mocht het zo ver komen, dan zal het een schokgolf binnen de Unie veroorzaken waarvan de gevolgen moeilijk te overzien zijn. Een Britse uittreding zou immers plaatsvinden op een moment dat de EU in al haar voegen kraakt. Dat heeft te maken met de economische crisis, de onenigheid over vluchtelingen, de instabiliteit rond de Unie, etc.. Maar het kraken is vooral een gevolg van de groeiende scepsis binnen meer en meer lidstaten over nut en noodzaak van Europese integratie. Een scepsis die binnen lidstaten sterk gevoed wordt door wantrouwen tegenover de politieke elite, onvrede over het eigen bestaan en onzekerheid over de toekomst.

Deze veenbrand van euroscepsis heeft zich in snel tempo

over de EU verspreid, met Duitsland als laatste slachtoffer. Een Brits uittreden zal als koren op de molen werken van deze eurosceptische krachten met het risico van een uitslaande brand. Nu al laat onderzoek zien dat in een aantal lidstaten een meerderheid van de bevolking een referendum wenst over het EU-lidmaatschap van hun land. Die stemming zal slechts sterker worden bij een Britse uittreding. Zo gezien is het referendum van 23 juni een uitdrukking van de diepe crisis waarin de EU verkeert. Die crisis zal ook niet weggebben mocht de Britse bevolking voor 'blijven' stemmen. Los van het feit dat een tot op het bot verdeeld VK een nog lastiger partner zal blijken te zijn, hebben het referendumvirus en de euroscepsis zich daarvoor te diep genesteld binnen de lidstaten. Twee economen deden onlangs een moedige poging. Georg Graetz van de Universiteit van Uppsala en Guy Michaels van London School of Economics, verzamelden cijfers over robotisering, productiviteit en banen voor zeventien landen en veertien sectoren. Hun dataset beschrijft de ontwikkelingen tussen 1993 en 2007 en heeft alleen betrekking op robots in de industrie.

In Nederland schiet het met de opkomst van de robot overigens nauwelijks op. De onderzoekers definiëren de 'robotdichtheid' van een land als het aantal industriële robots per miljoen gewerkte uren. In Nederland kwam die verhouding in 2007 uit op 0,79. Er zijn weinig landen die lager scoren. Spanje staat op 1,6. In Duitsland is de verhouding zelfs 4,4. Dat komt mede door de auto-industrie in deze landen. Nergens is de robotdichtheid zo hoog als in die sector, blijkt uit de gegevens van Graetz en Michaels. De metaalindustrie is een goede tweede.

Gingen in die landen en in die sectoren dan ook veel banen verloren? Welnee, is het duidelijke antwoord van de onderzoekers. Zij vinden geen relatie tussen robotdichtheid en het aantal gewerkte uren. Er is wel een duidelijke relatie met economische groei. Meer robots leidt tot meer welvaart. Zonder de toegenomen robotisering zouden we sinds 1993 jaarlijks gemiddeld 0,36%-punt aan economische groei zijn misgelopen. Een tiende van de economische groei in die periode is te danken aan de robot.

Zijn er dan geen verliezers? Misschien toch wel. De onderzoekers vinden geen harde bewijzen, maar wel aanwijzingen dat de werkgelegenheid voor laagopgeleide werknemers wel te lijden heeft gehad onder de opkomst van de robot. Dat verlies wordt goedgemaakt door nieuwe banen voor hoger opgeleiden. Scholing en bijscholing zijn dus essentieel om de negatieve kanten van de technologische vooruitgang te bestrijden. Maar dat is niets nieuws en zeker geen reden voor paniek.

2016: Brexit wordt hét Europese hoofdpijndossier

Door: Dr. Jan Werts

**Verscheen in de Hofvijver van 21 december 2015,
via het Montesquieu Instituut**

Dr. Jan Werts is journalist en publicist in Brussel.

Nooit in veertig jaar Europese Raad heeft een regeringsleider daar zó lang gesproken als David Cameron i in december, te weten drie kwartier. De Britse prime minister belichtte alle aspecten van zijn beoogde verwaterde relatie met de EU. Op het spel staat nu het vertrek van het Verenigd Koninkrijk (Brexit) uit de EU na een referendum. Breekpunt is het 'welvaartstoerisme'.

De Britten willen dat de burgers uit vooral Oost en Midden-Europa na hun aankomst in het VK niet meteen volop recht hebben op alle sociale uitkeringen. 'Deze mensen hebben daaraan niet financieel bijgedragen, vandaar een wachtperiode van vier jaar', aldus de Britse regering. Cameron wees er zijn collega's op dat de bewoners van Commonwealth-landen, ondanks hun nauwe band met het VK, en ook de Britten zelf die lang geleden hun vaderland hebben verlaten, vijf jaar moeten wachten op een uitkering.

Tot nu toe wijzen alle andere staatshoofden en regeringsleiders iedere beperking van de Britse uitkeringen af als strijdig met het vrije personenverkeer in de EU. De extra vergadering van de Europese Raad moet op 18 en 19 februari tot een compromis komen. Dan schrijft Cameron komende zomer zijn referendum uit. Dit tijdschema is echter hoogst onzeker. 'Brexit wordt hét Europese hoofdpijndossier van 2016 met diverse slopende nachtelijke toppen met onzekere uitkomst', zo voorspellen Brusselse diplomatieke kringen.

Het wenselijke scenario

Alle EU-leiders beseffen dat het vertrek van het Verenigd Koninkrijk Europa politiek en economisch zal reduceren. 'Een

Brexit zal bovendien de eurosceptis elders fors aanwakken, aldus een EU-diplomaat. 2016 wordt dus er op of er onder voor de Britten en de EU. Hoe loopt dit af?

‘Het wenselijke scenario knoopt aan bij de manier waarop Denemarken in 1992 deels uit de EU stapte’, zo verwacht een nauwe medewerker van Commissievoorzitter Juncker. Denemarken kreeg destijds toestemming om als EU-lid buiten de eurozone i te blijven, buiten het defensiebeleid, buiten Europol i, buiten het beleid voor Justitie en Binnenlandse Zaken (zoals migratie) en het Europese burgerschap. Het was eveneens onder dreiging van een referendum dat de andere EU-landen dat allemaal aan Kopenhagen weg gaven.

Europese grenswacht onzeker

De Europese Raad i vertoonde breed verzet tegen de creatie van een prestigieuze onafhankelijke instantie voor grens en kustbewaking. Precies de landen waar die wacht vooral moet functioneren – zoals Italië, Griekenland, Polen, Hongarije, Tsjechië, Spanje – zijn er tegen. Zij koesteren hun nationale soevereiniteit. Het is inderdaad zo dat de Schengenlanden i via dit voorstel hun autonomie qua grensverkeer deels verliezen.

‘Steeds meer Schengenlanden sluiten onder druk van de vluchtelingen en het terrorisme hun nationale grenzen. Zonder Europese grensbewaking gaat Europa er aan’, zo waarschuwt voorzitter Tusk i al maanden tevergeefs. De Europese leiders spraken nu af dat hun ministers van Justitie i komende maanden de algemene principes van gemeenschappelijke grensbewaking overeenkomen. Dat beraad verloopt onder leiding van onze minister Ard van der Steur i. In juni

komt de Europese Raad er vervolgens op terug. Dit project van de Europese Commissie i wordt het tweede belangrijke project van het Nederlandse EU-voorzitterschap van 2016, aldus premier Mark Rutte i in Brussel.

Tusk berispt de leiders

De afsluitende vergadering van 2015 was kortom een Europese Raad vol belangrijke kwesties, waarvan de besluiten echter pas later vallen. Voorzitter Donald Tusk heeft de staatshoofden en regeringsleiders (opnieuw) dringend aangemaand hun vroegere besluiten en beloften in 2016 nu eens effectief na te komen. Daaraan ontbreekt namelijk heel veel, volgens een rapport van scheidend EU-voorzitter Luxemburg.

Het verwijt slaat op de drie pijlers waarop het vluchtelingenprobleem rust: het vestigen van hot spots (opvang- en registratiekampen) in Griekenland en Italië; het vervolgens verspreiden van die vluchtelingen over Europa en het bewaken van de lekke Schengengrenzen.

Ben jij een young professional en woon of werk je in Den Haag? Dan wordt het tijd dat je YoungTheHague leert kennen!

YoungTheHague verbindt & inspireert

YoungTheHague is hét stadsbrede netwerk waar overheid en bedrijfsleven samenkomen: een netwerk voor álle young professionals in Den Haag. Dankzij YoungTheHague kunnen young professionals contacten opdoen buiten hun eigen organisatie en een 'kijkje over de schutting' nemen.

Benieuwd welke YoungTheHague evenementen eraan komen of wil je zelf actief worden? Check de agenda en vacatures op www.youngthehague.nl!

[illegible]

DE WERELD IN BEELDEN

Beeld is in de wereld waarin wij leven steeds bepalender. We denken steeds meer in beelden. We communiceren steeds meer in beelden. Beelden lijken onze nieuwe woorden. dpa picture alliance is een beeldbank met meer dan 25 miljoen foto's. Dagelijks stromen er honderden nieuwe foto's binnen. Foto's van nu en foto's van toen. Van over de hele wereld, met als specialisatie Duitsland. www.picture-alliance.com. Voor uw communicatie en publicaties.

Contact voor Nederland: Edouard van Arem | Strandhuis Communicatie

www.picture-alliance.com | 06 46 13 33 91 | foto@strandhuis-communicatie.nl

This image shows a full page of white paper with horizontal blue ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page, providing a template for handwriting practice or general writing. There are no margins, text, or other markings on the page.

THE
TAILOR / MATES

WE MADE IT

WE'RE NOT HERE TO SELL SUITS,
WE'RE HERE TO SHARE OUR PASSION

DE MAATPAKKEN SPECIALIST VAN NEDERLAND.
100% TAILOR-MADE V.A. €499,-.
KOM LANGS IN ONZE FLAGSHIP STORE OF
MAAK EEN AFSPRAAK THUIS OF OP KANTOOR.

www.thetailormates.nl
E: tailor@thetailormates.nl T: 020 77 43700

ZO. 18 SEPTEMBER

FOREVER AMY

DE OORSPRONKELIJKE BANDLEDEN VAN AMY WINEHOUSE HOUDEN HAAR MUZIKALE
NALATENSCHAP LEVEND MET DEZE FANTASTISCHE SHOW.

DO. 22 SEPTEMBER

DE DIJK

OP 22 SEPTEMBER KOMEN HUIB VAN DER LUBBE EN CONSORTEN ONS WEER VERBLIJDEN MET MEER
'ALS ZE ER NIET IS', 'IK KAN HET NIET ALLEEN', 'BLOEDEND HART' EN 'MAG HET LICHT UIT'.

VR. 18 NOVEMBER

MYLES SANKO

DE 'RISING STAR' IN DE SOUL VAN DIT MOMENT!

VR. 2 DECEMBER

GARE DU NORD

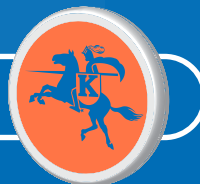
LAAT JE MEEVOEREN IN DE ZWOELE JAZZSOUND VAN GARE DU NORD.

**PAARD
VAN
TROJE**

**PRINSEGRACHT 12 DEN HAAG
WWW.PAARD.NL**

TROTSE PARTNER VAN HET HAAGSCH COLLEGE

REPRO- VAN DE KAMP

PAPIER | DIGITAAL | 3D

WEGAstraat 40, DEN HAAG | TELEFOON: 070-3476464

WWW.REPROVANDEKAMP.NL